

Politi og psykiatri – en etisk utfordring?

en teoretisk oppgave

**BACHELOROPPGAVE (BOPPG30)
Politihøgskolen
2017**

Kand.nr: 609
Antall ord: 6400

1. Innledning	3
1.1 Avgrensning.....	4
1.2 Metodisk tilnærming og Kildebruk.....	5
2. Hoveddel.....	7
2.1 Poliets oppgave?.....	7
2.2 Innstilling til psykiatrioppdrag – Holdninger	8
2.3 – Sikkerhets- og risikovurderinger, en gylden middelvei.....	9
2.3.1 Lempeligere midler - en forutsetning for tillit.....	11
2.4 Etske krav og kommunikative verdier.....	12
2.4.1 Makt til å hjelpe - en etisk fordring.....	14
2.4.2 Moralsk dømmekraft - en etisk dyd.....	16
3. Avsluttende ord	18
Litteraturliste.....	20
Selvvalgt pensum	21

1. Innledning

I denne delen av oppgaven vil jeg begrunne hvorfor jeg har valgt temaet psykiatri. Videre tar jeg for meg avgrensninger og hvordan hovedkildene vil bli anvendt i oppgaven. Temaets relevans for Politiet vil i større grad bli redegjort for i hoveddelen, siden dette er av interesse for problemstillingen, som lyder slik:

"Hvordan kan Politiet på en hensiktsmessig måte ivareta yrkesetiske krav i møte med personer under psykiatrioppdrag?"

Etter praksisåret, har jeg spurt meg selv hvilken rolle Politiet skal ha i møte med psykiatrien. Et inntrykk er at Politiet fungerer som "vaskehjelp" under psykiatrioppdrag, og at rollen er noe annerledes enn ved andre oppdrag. Med "vaskehjelp" menes det at Politiet kommer til stedet for å rydde opp i kaos, som oftest ved bruk av makt, for så å gi personer videre i "systemet" hvor fagpersonell med den riktige kompetanse håndterer individet videre. Jeg har erfart at personer med psykiske lidelser derfor har liten eller ingen tillit til Politiet, som har gjort noen oppdrag utfordrende. Det har også vært debatter rundt Politiets ressursbruk når det gjelder psykiatribistand, og at dette ikke burde være Politiets oppgave. Mitt inntrykk er at oppdragene vanligvis tar lang tid og krever mye ressurser, noe som gjør dette til en debatt. Hvordan kan Politiet jobbe yrkesetisk hvis man går inn med en innstilling om at dette ikke er Politiets oppgave? Man kan med andre ord si at det er utfordringer og dilemmaer i Politiets normative arbeid (slik oppgaven skal gjøres) og yrkesetikkens krav til å ivareta sårbare mennesker, noe Politiet som en profesjon også er pliktig til å gjøre. Et etisk dilemma blir definert som: "en konflikt mellom to moralnormer; ulike moralske prinsipper eller ulike verdier som settes opp mot hverandre" (POD, 2009, s. 33).

Det som også har fanget min interesse for temaet bygger på egne erfaringer. For det første har jeg under praksisåret hatt oppdrag som omhandler psykisk syke, i de såkalte "psykiatrioppdragene". Som politistudent, møtte jeg personer hvor noe var avvikende fra "normal atferd". Ved noen oppdrag, visste politiet at personen det gjaldt hadde en psykisk historikk, gjerne omfattet med fare for vold. I andre tilfeller, kunne oppdraget handle om noe helt annet, men derimot utvikle seg til å bli et psykiatrioppdrag. For det andre har jeg i senere tid jobbet ved en psykiatrisk avdeling, med tvangsinnlagte pasienter. Jobben går ut på å

rapportere hendelser og observasjoner av pasientene, slikt at behandlerne kan kartlegge diagnose og videre behandling.

Politiet er en yrkesgruppe som møter mennesker i sårbare situasjoner, og må derfor være bevisste på at håndteringen kan ha mye å si ovenfor disse. Politiets opptreden, ikke bare i psykiatrien, men i møte med borgerne, handler om relasjoner for å kunne bygge tillit. Hvem politiet møter i sitt arbeid, styres mye av sårbarheten til den gruppen det gjelder. Psykiatrien er spesielt sårbar, siden det er mange psykisk syke som knyttes opp til forskjellige lovbrudd eller når helse ber om bistand. Det er da ikke til å unngå at personer med psykiske lidelser, utgjør en stor gruppe av de politiet er i kontakt med. Kan man da si at psykiatrien er en stor del av politiets arbeid, og burde prioriteres? Eller er politiet kun en sikkerhetsmekanisme som brukes først når sikkerheten står på spill?

Målet med oppgaven er innledningsvis å kartlegge politiets formelle rolle. Hoveddelen vil i hovedsak bestå av politiets samhandling med sårbare mennesker og grunnleggende, men fortsatt viktige yrkesetiske krav som er førende i møte med andre mennesker. Videre drøftes etiske dilemmaer som oppstår når politi møter psykiatri.

1.1 Avgrensning

Psykiatri er et meget stort felt. Det krever derfor at oppgaven må avgrenses til relevante og politisaklige temaer. Det vil derfor ikke bli redegjort for hvordan man kan utvikle en psykisk lidelse eller hvem som er i risikogruppen for dette, da dette ikke kan beskrives i en slik oppgave på grunn av omfanget. Selve møtet mellom en politibetjent og en psykisk syk vil bli vektlagt, hvor jeg senere i oppgaven skal peke på noen ulikheter enn ved det kriminelle møtet.

Politiet har, i form av lovverk og retningslinjer, fått sine oppgaver og fokusområder når det gjelder psykiatri. Det vil ikke bli gått inn i lovtekster og liknende i stor grad, da dette vil styre mot en juridisk oppgave. Politiets formelle rolle og oppgaver må imidlertid belyses igjennom lovverk og rundskriv. Oppgaven vil i større grad ta for seg yrkesetikken.

Nærhetsetikkens begreper om empati, omsorg, forståelse, ansvar og holdninger er sentralt, hvor dilemmaene mellom sikkerhet og relasjon vil bli drøftet. Det er da viktig å understreke at ingen oppdrag er like og at det ikke er noen fasitløsninger. Ikke alle oppdrag egner seg for

relasjonsbygging. Hvis et psykiatrioppdrag går ut på at en psykisk syk med en pistol skyter vilt rundt seg, vil man heller fokusere på polititaktikken for å redde liv. Da er omstendighetene ikke egnet for dialog. Oppgaven fokuserer da på møtene i ”fredstid”. Oppdrag som kan løses på en annen måten enn ved bruk av makt, i tråd med god yrkesetikk, vil være sentralt. Politiet er statens maktapparat overfor borgere i fredstid, og skal alltid forsøke lempeligere midler for å oppnå sine mål (politiloven § 6, 1995). Dette bidrar til å unngå maktmisbruk og gir muligheten til å bygge en tillit som i større grad hjelper og ivaretar psykisk sykes behov. Det er viktig å ivareta eller styrke individets opplevelse av trygghet ved ikke bare politiets nærvær, men også andre etater som er til for å skape trygghet. Man må vel ha et mål om å få psykisk syke tilbake i samfunnet?

1.2 Metodisk tilnærming og Kildebruk

Siden dette er en teoretisk oppgave, baserer den seg på vitenskap som allerede er forsket på. Hva slags teori som anvendes, avgjøres av påliteligheten og relevansen til min problemstilling. Jeg har da sett på litteraturens gyldighet, holdbarhet og relevans. I utgangspunktet vil den kvalitative metoden være gjeldende, med en hermeneutisk tilnærming som handler om tolkninger og teorier av et problem. Dette handler i større grad om å *forstå* og ikke kun *forklare* et problem. Dette temaet blir i større grad tolket gjennom drøftelse fra et menneskelig perspektiv, ikke fra tallfestet statistikk eller liknende. Den kvalitative metoden er da best egnet for min problemstilling (Dalland 2012).

Hovedkilder som blir anvendt i oppgaven er hovedsakelig pensum fra bachelorutdanningen på Politihøgskolen. Det er litteratur som delvis er skrevet av lærere og tjenestemenn som underviser ved skolen, hvilket gjør at fagene er spisset inn mot den moderne Politiutdanningen. Yrkesetikk, psykiatri og kommunikasjon er fag som går hånd i hånd og derfor er forfatterne inntil mye av det samme i sin litteratur, noe jeg ikke ser på som noen ulempe i min oppgave. Det vil også bli trukket inn noen eksempler fra mitt eget praksisår, for å kombinere erfaringsbasert- og vitenskapelig kunnskap.

Boken til Linda Hoel – *politiarbeid i praksis* (2013) og boken til Jan-Olav Henriksen & Arne Johan Vetlesen - *Nærhet og distanse* (2006), vil være hovedkilder til etikkdelen av oppgaven. Pål Lagestad (red.) sin bok *Kommunikasjon og konflikthåndtering* (2012) er et samleverk av flere tekster med forskjellige forfattere. Her vil jeg særlig legge vekt på Henriette Kaasa

Ringheim sin tekst (kap. 6), som er et utdrag fra hennes masteroppgave innenfor psykiatri. Dette utdraget handler om politiets fremtoning med psykisk syke, hvor spesielt sikkerhetshensynet blir tatt opp. Det er ikke bare hennes perspektiv og lange erfaringer innen psykiatrien som er av verdi, men også noe kvantitativ forskning som jeg skal komme tilbake til.

Psykologen Arnhild Lauveng har skrevet en selvbiografi, *I morgen var jeg alltid en løve* (2014), som omhandler hennes tid som psykisk syk. Dette er det nærmeste jeg har kommet i å finne litteratur som tar for seg psykiatrien fra en subjektiv side, hennes egne opplevelser og refleksjoner om hennes vei tilbake til samfunnet. Andre kilder har en objektivt beretning, mens denne har en ærlig subjektiv en. Kilden må allikevel vurderes kritisk, siden dette er hennes erfaringsbaserte kunnskap som trolig ikke er lik alle andres oppfatning. Lauveng er for øvrig inne i siste fase med en doktorgrad i psykiatri, og bruker også mye teoretisk litteratur i sin bok. Boken vil hovedsakelig utgjøre den kvalitative delen av oppgaven.

Politidirektoratet (POD)¹ kom ut med et skriv i 2009 som handler om grunnleggende verdier, moral og etikk som skal praktiseres i Politiet. Dette skrivet vil bli brukt til å gi noen definisjoner og belyse etikkens plass i Politiets arbeid med mennesker.

---

¹ POD – Politidirektoratet, heretter kun omtalt som "POD".

2. Hoveddel

2.1 Politiets oppgave?

Kaasa Ringheim legger frem noen påstander, som ofte blir diskutert når Politi møter psykiatri. En av påstandene er at psykiatrioppdrag ikke er Politiets oppgave (Kaasa Ringheim, 2012). Jeg vil her belyse denne påstanden ytterligere. Hva som er Politiets formelle oppgaver blir gjerne formulert og belyst igjennom lover og rundskriv. Politiloven § 12 er den mest sentrale bestemmelsen når det gjelder Politiets knytning til psykiatrien. Den hjemler Politiets bistands- og hjelpeplikt til syke². Politiloven § 12, første ledd sier følgende:

Politiet skal hjelpe eller sørge for hjelp til syke personer som ikke er i stand til å ta vare på seg selv, når ingen pårørende eller andre ansvarlige er til stedet og kan ta vare på dem, jf. første ledd.

Dette er altså bestemmelsen som plikter Politiet å foreta seg noe. Politiet har imidlertid ikke hovedansvaret, det skal helsevesenet og det kommunale hjelpeapparat stå for (Politidirektoratet og Helsedirektoratet 2012, pkt. 4). Politiet har derfor en varslingsplikt, slik det står videre:

Politiet skal i slike tilfeller øyeblikkelig varsle lege dersom en persons helsetilstand gir grunn til å anta at legehjelp kan være nødvendig og for øvrig, gjennom ansvarlig helsemyndighet eller på annen måte, søke å finne frem til en betryggende plassering, jf. første ledd.

Som tidligere nevnt, har det vært noe kritikk rundt ressursbruk når det gjelder Politiets innblanding med psykisk syke, spesielt under transport til institusjoner eller lege. Når bistand skal gis, gjerne etterspurt fra helsevesenet, skal det være vurdert som nødvendig ifølge retningslinjene. Det presiserer at politibistand først og fremst skal være nødvendig når det antas at det må brukes fysisk makt, eller at det må banes adgang til bopel eller liknende. Det står videre at Politiet ikke skal brukes til rene transportoppdrag, med mindre det er risiko for skade på person eller andre, eller oppsporing hvis noen har flyktet, med mindre det her også foreligger en fare for personen selv eller for andre (Politidirektoratet og Helsedirektoratet 2012). Jeg var med på flere transporter av psykisk syke i praksisåret, gjerne til legevakt for utredning eller transport til institusjoner. Mine erfaringer er noe delte. Noen psykisk syke var absolutt farlige og voldelige, og jeg forstod godt hvorfor vi ble tilkalt for å bistå. Andre

---

² Forarbeidende definerer at det juridiske begrepet av "syke", også skal omhandle psykisk syke.

ganger virket det som om bistanden var begrunnet med frykt for utageringer, og bistand fra Politiet virket som en forsikring for å ikke bli utsatt for vold.

For Politiets del, er det vanskelig å gjøre noe med hvor ofte Politiet må bistå i psykiatrien, siden det er en subjektiv vurdering gjort av andre enn oss selv på stedet. Det er imidlertid viktig å ikke glemme at politiarbeidet starter i møte med mennesker, uavhengig av hvilken ”merkelapp”³ man har. Hoel (2013) skriver at Politiet har en ansikt-til-ansikt relasjon, nemlig at all form for politiarbeid innebærer at man kommer i kontakt med sårbare mennesker, men fortsatt mennesker (s.29). Den profesjonelle omsorgen har nettopp to oppgaver. Den første handler om møte den trengende der han/hun er, deretter bidra til å få individet tilbake dit han/hun var forut sykdommen (Henriksen & Vetlesen, 2006). Politiet kan her sies å ha den første oppgaven, imens helsevesenet skal sørge for den andre. Begge oppgavene må gjøres profesjonelt, noe jeg skal komme tilbake til under punktet tillit.

2.2 Innstilling til psykiatrioppdrag – Holdninger

En mistanke vil ofte være det første Politiet har når de griper inn i en persons liv. Hoel (2013) skriver at dersom man ikke har et forhold til mistanken, kan dette lede til å bli en fordom mot den man mistenker. Man kan risikere å gå inn i situasjonen for å bekrefte den konklusjonen man har, altså en bekreftelsesfelle (s.49). Eksempelvis kan en elev som kommer for sent til forelesningen, få merkelappen som en ”somlekopp”. Mistanken kan være feiltolket. Dette kan ses på som en fundamental attribusjonsfeil eller såkalte kausale slutninger, hvor man forklarer atferd ut ifra personlige trekk og ikke situasjonelle trekk (Svartdal, 2011, s.211).

Et eksempel på en fundamental attribusjonsfeil kan være at vi forklarer at en person har en kniv i hånden, med at man er psykotisk (personlige trekk), og ikke fordi man er redd for ulvene i sine vrangforestillinger (Situasjonelle trekk). En situasjonsforståelse, legger grunnlaget for hvordan oppdraget blir løst. Hvis en psykisk syk ser ulver, handler det om å vise forståelse for ”hvorfor” han/hun har en kniv i hånden ut ifra individets subjektive opplevelser, slik at man unngår kausale slutninger. Hva ville du gjort om du så ulver?

Dette er med å påvirke holdningen eller innstillingen tjenestepersoner har når de får et psykiatrioppdrag. For holdninger påvirker atferd. En holdning kan med andre ord sies å være

---

³ Se punkt 2.2 – personlige trekk.

det vi har med oss av erfaringer og opplevelser, som påvirker oss positivt eller negativt. Kaasa Ringheim har skrevet en tekst som omhandler kommunikasjon med psykisk syke, hvor et av temaene er holdningene til tjenestepersoner før psykiatrioppdrag, som gjør noe med politiets egen risikovurdering.

2.3 – Sikkerhets- og risikovurderinger, en gylden middelvei.

Kaasa Ringheim (2012) skriver at hvis man har en forventning om en farlighet, vil naturligvis beredskapen øke. Dette vil igjen påvirke Politiets fremtoning i møte med psykisk syke, hvilket avgjør hvordan oppdragsløsningen blir (s. 116). En forventning av farlighet, kan også gi en stressreaksjon. Stress er en spenningstilstand som er preget av uro og negative følelser, som kan påvirke vår dømmekraft i møte med krevende situasjoner (Risan & Skoglund, 2013, s. 22). Man kan forenklet si at en følelse av lite kontroll, vil gi en stressreaksjon. Psykiatri kan noen ganger være uforutsigbar. Dette kan gjøre noe med følelsen av å ha lite kontroll. Risikovurderingen før oppdraget, altså den mentale forberedelsen, vil derfor kunne gi en dårlig inngang til oppdraget, gitt at beredskapen kan være for høy. Bråten (2011) beskriver mental forberedelse som en psykisk aktivitet som fører til innsikt i egne tanker, følelser og handlinger (s.71).

Jeg har opplevd fysiske angrep ved institusjonen jeg jobber ved. I tillegg blitt fortalt om ulike hendelser som har skjedd i politietaten under psykiatrioppdrag. Ved paroler⁴ i praksisåret ble det tatt opp ekstremhendelser hvor politiet hadde blitt utsatt for angrep av psykisk syke, og hvor viktig det var å være i beredskap i møte med psykiatrien for å unngå alvorlig skade. Uavhengig av statistikk eller fakta, så vil ekstremhendelser man har erfart selv eller hørt historier om, huskes bedre en dagligdagse hendelser (Magnusson, 2004).

Kaasa Ringheim (2012) refererer til en undersøkelse av antall skadde polititjenestemenn i forbindelse med psykiatrioppdrag. Tallene viser at 1 % av 350-450 innmeldte yrkesskader var forårsaket av psykisk ustabile personer under transport (s.117). Dette er et lite tall dersom alle psykiatrioppdragene Politiet har i året blir tatt i betraktning. Kan man imidlertid stole 100 % på disse tallene? Mørketall, altså hendelser som ikke blir rapportert, kan være en faktor til å ikke se hele bildet. På en annen side kan heller ikke si at enhver psykisk syk person er ufarlig,

---

⁴ En parole er i Politiet et slags møte hvor et vaktlag tar opp temaer og hendelser fra foregående vakter, før man starter på jobb.

for det er absolutt noen. Poenget er at man ikke skal slå alle over en kam og låse seg til en mistanke slik at attribusjonsfeilen oppstår. Jeg har over en lengre periode jobbet ved en avdeling hvor voldsrisikoen er så høy man får den i Norge, men kun opplevd ett fysisk angrep. I likhet med Kaasa Ringheim frykter jeg at en forhøyet beredskap i møtet med psykiatrien kan påvirke utfallet negativt, i den forstand at oppdraget ender i fysisk makt, dersom man oppfatter enhver psykisk syk som truende og farlig (s. 118). Risan (2013) skriver at mennesker heldigvis har evnen til å kommunisere og reflektere, som gir en innsikt i automatiske reaksjoner som stress (s.25).

Man må finne en mellomting, noe som ikke biker over for høy, men heller ikke for lav grad av sikkerhetshensyn. Aristoteles' begrep om "den gyldne middelvei" er et etisk verktøy som kan brukes som en rettesnor når man står ovenfor disse dilemmaene (Kvalnes, 2008). I korte trekk handler det om å ikke ha for mye eller for lite av en egenskap. Eksempelvis vil det å være feig være "for lite" av det å være modig. Samtidig vil det å være dumdristig være "for mye". Henriksen & Vetlesen skriver følgende at:

Handlinger ikke kun er instrumenter, de uttrykker også noe av oss selv. Hvis vi ikke ser dette, mister vi den dypere forståelsen av etikkens funksjon, nemlig å hjelpe mennesker til å utvikle seg selv innenfor rammen av samfunnet. (s.206).

Får man et oppdrag om å håndtere en psykisk syk person, hvor det finnes risiko for vold basert på historikk eller andre forhold, gjør Politibetjenten vurderinger hovedsakelig basert på sikkerheten. Betjenten kan da eksempelvis velge å anrope personen på lang avstand, eller velge å gå hardt inn i situasjonen med maktmidler. Maktbruk er et privilegiet politiet har som kan bidra til en hurtig, sikker og effektiv oppdragsløsning. Samtidig kan man risikere å minke eller i verste fall miste den mellommenneskelige tilliten man har til hverandre om den misbrukes. Dette er vanlige dilemmaer en Politibetjent står ovenfor, og etter min mening finnes det aldri et fasitsvar på hvordan en situasjonen løses. Det kommer an på situasjonen og betjentens vurdering av farligheten. Innsikt i egne tanker og følelser er derfor viktig for å finne balansen mellom "for mye og for lite" maktbruk og sikkerhetstiltak.

2.3.1 Lempeligere midler - en forutsetning for tillit.

De aller fleste kan bruke fysisk makt som en ”enkel løsning” på å oppnå kontroll. Å få kontroll på en situasjon med lempeligere midler derimot, kan være mer utfordrende, men gir allikevel et større utbytte med tanke på å bygge relasjon for å oppnå tillit. En handling som hindrer at man må bruke fysisk makt er også å foretrekke, spesielt når man jobber opp mot psykisk syke personer. Etter min oppfatning opplever psykisk syke fysisk makt som enda mer traumatiserende enn hos andre. Politiets makt er ei heller kun fysisk, den ligger allerede der i vår tilstedeværelse gjennom politimyndigheten, noe som gjør møtet mellom Politi og borgere er asymmetrisk i utgangspunktet (Hoel, 2013, s. 153).

Egge og Ganapathy (2012) skriver følgende: ”En kommanderende og instruerende tilnærming skiller seg fra en kommunikativ og konfliktdepende” (s.52). Å forsøke å *først* bruke kommunikasjon er en viktig faktor, ikke bare for å forebygge konflikter som kan oppstå eller har oppstått, men også for å bidra til å øke tilliten til den som blir utsatt for møter med Politiet, fordi man blir gitt et valg (s.60). Dette gjenspeiles også i lovverket som regulerer maktbruken. Edvinsen (2012) skriver om en ”minst inngripende” –regel, hvor det minst inngripende gjerne er starten ved møtet, nemlig kommunikasjonen, gjennom tilstedeværelse (s.50). Regelen finner man også i politiloven § 6, andre ledd og politiinstruksen § 3-1, 2. Frivillighet er også det overordnede målet innen helsevesenet, gjerne der en havner for å bli behandlet. Tvang kan virke krenkende og bidrar til å ødelegge tilliten til apparatet rundt individet. Dette kan gjøre at man blir mindre mottakelig for behandling ved senere tidspunkter. Det er med andre ord vanskeligere å be om hjelp til behandling uten tillit til ”behandlerne” (Kaasa Ringheim, 2012).

Ett annet argument for å benytte seg av lempeligere midler, er erfaringene individet har med Politiet fra tidligere møter. Kaasa Ringheim (2012) skriver etter erfaring, at Politiets tilstedeværelse kan virke både dempende og eskalerende. I stor grad kommer det an på personens erfaringer med Politiet fra tidligere (s. 115). Et enkeltmøte, hvor en fra Politiet brukte makt, kan derfor gi et dårlig utgangspunkt for et nytt møte med en helt annen Politibetjent. Vi snakker her om den institusjonelle tilliten, som er et resultat av gode eller dårlige enkeltmøter mellom borgerne og Politiet. Politiet er en profesjon⁵ som har monopol på yrkesutøvelsen sin, altså noe bare Politiet har privilegier og enerett til å gjøre, som å bruke

---

⁵ Profesjon av ordet ”profosjonell”. Se punkt 2.4.1.

fysisk makt. Dermed har man et ansvar for å ikke misbruke tilliten som er blitt gitt oss. Det er derfor ikke bare den personlig tilliten som står på spill under utførelsen, men tilliten til systemet som skal behandle individet (Egge og Ganapathy, 2012).

2.4 Etske krav og kommunikative verdier.

I POD (2009) sitt skriv refereres det til Tranøy (1998) sin definisjon av etikk og moral; ”Moral er de handlingene og den praksis man lever etter, mens etikk er refleksjoner over moralen...” (s. 19). Man kan forenklet si at etikk handler om refleksjon over handlingene våre. Etikk har dermed med sømmelig atferd å gjøre, hvor da sømmelig atferd er et synonym til å ha god moral. Etikken er med å veilede oss mot skikkethet til å utføre god yrkesutøvelse ovenfor borgerne. POD skriver følgende:

Det forventes at ansatte i politi- og lensmannsetaten skal behandle alle rettferdig, ha integritet, anstendighet og skikkelighet. Hva han/hun måtte føle overfor den enkelte skal ikke spille inn når han/hun utfører yrkesrollen (s.8).

Politiet står ovenfor dilemmaer som utfordrer etske verdier, og har derfor ut ifra retningslinjene et ansvar om å reflektere over handlinger som bryter med moralen. § 6 i politiloven gjenspeiler dette ansvaret, nettopp at Politiets maktbruk skal være nødvendig og forsvarlig. Det er med andre ord ikke bare et formelt krav, men også et etsk krav som hviler på Politiets skuldre i yrkesutøvelsen. Dette ansvaret om å ha god moral er krevende, ikke bare fordi det er et kollektivt ansvar i etaten gitt av samfunnet, men også fordi det kreves en begrunnelse for hvorfor man handler slik man gjør. Det er dette etikken skal hjelpe oss med (POD, 2009, s.16). Man kan med dette si betjentens handlinger baseres på skjønn, altså Polititjenestepersonens refleksjon av om hans handlinger er moralsk akseptable.

Som tidligere nevnt, handler Politiarbeidet om møtet mellom mennesker, hvor da selve tilstedeværelsen kan sies å være den første ”handlingen” som oppstår når man møter andre mennesker. Tilstedeværelse springer ut i en form for kommunikasjon, enten den er nonverbal eller verbal. Bråten (2011) beskriver kommunikasjon som en prosess idet en sender og en mottaker forsøker å skape en felles forståelse av en situasjon (s.9). Dette kan gjøres via verbal – og nonverbal kommunikasjon. Verbal kommunikasjon er en form for ett muntlig eller skriftlig budskap, imens det nonverbale gjøres igjennom kroppsspråk eller kroppssignaler (s. 12-18). Kommunikasjon er ikke kun et redskap som vi velger og bruke når det passer, men

noe som foregår i alt vi mennesker foretar oss. Det er det grunnleggende sosiale limet som bygger relasjon til andre mennesker (Lund 2012).

Så hvordan burde kommunikasjon med psykisk syke foregå? Kaasa Ringheim (2012) skriver at i nyere tid, ser man på psykiske lidelser som ekstremvarianter av normale fenomener, som at depresjon er en ekstremvariant av å være trist. Jeg var av den oppfatning at kommunikasjon med psykisk syke er noe spesielt og sårbart. Kaasa Ringheim mener imidlertid at kommunikasjonen ikke trenger å være spesielt mye annerledes enn ellers. Den krever imidlertid mer av "det normale". Grunnprinsipper som tålmodighet, empati, respekt og forståelse er verdier som ikke bare er førende for all type kommunikasjon, men også noe som er spesielt relevant når man møter psykisk syke (s.115). Lauveng (2014) trekker også frem dette i sin selvbiografi:

Jeg satte pris på dem som valgte å dele følelsene med meg; "Jeg kan ikke se dine ulver, men hvis jeg hadde sett ulver, ville det skremt vettet av meg. Blir du redd?" Redsel, og hjelpeløshet, avmakt, sorg, fortvilelse og skam, det kan vi alle forstå, og der kan vi møtes... - jeg ønsker at noen ser hvordan jeg har det, er sammen med meg, viser interesse og om mulig gir trygghet og litt omsorg (s.53).

Tilbake til eksemplet med personen som har en kniv i hånden. Er det forståelig at ulver gjør en redd, og man tar tak i en kniv for å beskytte seg selv? Kaos, redsel, sorg, sinne er alle vanlige reaksjoner hvor alle mennesker kan kjenne seg igjen. Forskjellen her er at de følelsesmessige reaksjonene som psykisk syke kan ha, kan være reaksjoner på ikke reelle farer, slik personen med kniv opplever. Lauveng (2014) skriver at det ikke bare var vrangforestillingene i seg selv som gjorde henne redd, men også det at ingen andre så dem (s. 29). Mennesker stoler som regel 100 % på hva sansene forteller, derfor er det vanskelig å se for seg hva man skal gjøre når man enten ser eller hører noe som rett og slett ikke kan være en del av virkeligheten. Så hvordan kan vi vise omsorg og forståelse for noe som ikke eksisterer i "vår" verden?

Hoel (2013) intervjuet en Politimann som har sin måte å vise empati og omsorg med sårbare mennesker. Hvis han så for seg hva som er viktig og verdifullt i hans liv, var han i stand til å forestille seg hvordan mennesker han møter har det; "Når det gjelder livets bestrebelser, stiller vi alle likt" (s. 53). Den som mister eller aldri har hatt verdier som trygghet, kontroll, frihet,

familie eller annet som betyr mye for en i livet, kan man oppleve disse reaksjonene. Empati handler om å sette seg inn i den andres følelser, som gjør at vi kanskje kan forstå en persons handlinger, som nettopp springer ut av følelsene. Forståelse bidrar til å vise omsorg og respekt der det er hensiktsmessig, som nettopp er det de fleste psykisk syke trenger, trygge rammer og profesjonelle medmennesker. Jeg har tatt for meg mange begreper så langt i denne oppgaven. Det er verdier som de fleste er kjent med, hvilket blir sett på som helt naturlige verdier av hva en Politibetjents moral skal bestå av. Men hvor kommer disse begrepene fra?

2.4.1 Makt til å hjelpe - en etisk fordring.

Nærhetsetikken, også kalt den ontologiske etikken, handler om erfaringer med å være menneske blant mennesker. Den gir oss blant annet begreper som ansvar, respekt og omsorg. Det er begreper som alle bruker og er fortrolige med, i hvert fall i vestlig kultur. Det å ha ansvar, vise respekt og omsorg, er ikke-valgte grunnvilkår for det å være menneske. De kommer fra en fellesmenneskelig praksis, som vi har erfart igjennom moralske eller umoralske erfaringer (Henriksen & Vetlesen, 2006, s. 217-219). Å behandle noen urettferdig, er ett eksempel på noe mennesket har erfart som umoralsk. Disse begrepene innebærer å svare på sårbarheten og avhengigheten til andre mennesker på en god moralsk måte, noe nettopp Politiarbeidet som en profesjon handler om (s. 78).

En profesjons formelle oppgave er å bruke makt til den andres beste. Dette vil si at man ikke skal misbruke makten for å tjene sine egne interesser, men at den skal brukes til å hjelpe og ivareta den gruppen eller det individet som blir utsatt. Dette er den etiske fordringen, eller slik jeg har kalt den i denne oppgaven, et etisk krav. En profesjon, av ordet profesjonell, er en yrkesgruppe som kjennetegnes av blant annet et monopol på spesielle oppgaver bare den enkelte yrkesgruppen kan gjøre. Et medisinsk inngrep kan for eksempel bare gjøres av en lege med kvalifikasjoner, i likhet med at en pågrepelse bare kan gjøres av en person med Politimyndighet (Christoffersen, 2011, s.86).

Kaase Ringheim (2012) skriver at de fleste psykiatrioppdrag hvor Politiet er involvert, er i forbindelse med tvangsinnleggelse. En tvangsinnleggelse vil si at det er truffet en beslutning om at en person skal bli lagt inn på en institusjon for behandling. Hvis ikke dette kan gjennomføres frivillig, blir dette gjort med tvang. Men ikke alle kan bruke tvang, i form av fysisk makt.

Edvindsen (2012) skriver at Politiet er tildelt rollen som statens maktapparat ovenfor borgerne i fredstid. Det er derfor kun Politiet som kan bruke lovlig fysisk makt i samfunnet. Dette medfører da at tjenestepersoner ikke bare har rett, men også plikt til å anvende makt når det gjelder å bekjempe kriminalitet og å håndheve ro og orden (s.45). Dette medfører, som nevnt tidligere i oppgaven, bistandsplikten Politiet har når det antas at fysisk makt må bli brukt. Noen ganger er man nødt til å bruke makt og tvang, så utfordringen er hvordan kan man kombinere dette med respekt og omsorg. Lauveng (2015), som ofte var utsatt for tvangsinnleggelse og maktbruk, var opptatt av at tvangen ble gjort på en gjennomtenkt og skikkelig måte. Å først forsøke å få til et samarbeid, vise omtanke og ta hensyn for å bevare selvspekten, gjorde at selvfølelsen tok mindre skade slik at verdigheten hennes som et menneske ble bevart (s 124-126).

Det er logisk å tenke at man vil gjenvinne kontroll når noen i uniform du ikke har noen relasjon til, møter opp på døren din for å ta fra deg kanskje det siste man har igjen, nemlig friheten til å bestemme over seg selv. Frihet er en enorm kraft i et menneske, og blir den satt på prøve hvor man ikke har mulighet til å velge selv, mobiliseres motkrefter som gir en konflikt (Stenshol, 2012, s. 239). Dette drar paralleller til nærhetsetikkens begrep om menneskets autonomi, nemlig at ethvert menneske har rett til å bestemme over sitt eget liv og sin egen skjebne. Å bruke tvang er en frihetsberøvelse. Om det skal vikes fra dette prinsippet, må man i nærhetsetikken peke på moralske relevante forskjeller, som rettferdiggjør forskjellsbehandlingen, som for Politiets del legitimerer maktbruken (Henriksen & Vetlesen, 2006).

Å finne disse moralske relevante forskjellene kan være vanskelig, og jeg er av den oppfatningen at i psykiatrien handler det først og fremst om sikkerheten for det uforutsigbare som kan oppstå uten forvarsel. Kriminelle har som regel gjort noe galt i forkant når Politiet griper inn, altså noe som legitimerer den moralske relevante forskjellsbehandlingen. Psykiatrioppdrag derimot skiller seg fra de ellers vanlige Politioppdragene, fordi vedkommende ofte ikke har gjort noe galt (Kaasa Ringheim, 2012).

Hoel (2013) skriver at Politiets symbolske makt (eller formelle makt) ligger i den asymmetriske relasjonen mellom borgere og Politiet. Man kan da si at maktforholdet allerede er ulikt eller asymmetrisk i møte med borgerne, og dette kan gi utfordringer for relasjonen eller samtalen når man ikke starter "likt". Uniformen kan sies å være den formelle makten

Politiet kler på seg, den er symbolsk. Den relasjonelle makten derimot, eller den direkte makten, er konsekvensene våre handlinger gir hos den makten blir utøvd mot. Det handler om den relasjonelle maktens virkning, som enten kan være god eller dårlig (s.154). Vi snakker her om god eller dårlig dømmekraft, som ligger under dydsetikken.

2.4.2 Moralsk dømmekraft - en etisk dyd.

En dyd er en stabil holdning som hjelper oss i å virkeliggjøre det gode. Hva som beskrives som "det gode" er avhengig hvilke verdier eller hva som er attraktivt i samfunnets kultur. Ærlighet, rettferdighet, klokskap etc. er eksempler på dyder som gjør at man fungerer godt innenfor en yrkessammenheng. Å virkeliggjøre det gode, vil si å få det beste ut av situasjonen, ved hjelp av disse dydene (Henriksen & Vetlesen, 2006, s.205).

Hva er målet med psykiatrioppdrag? Målet er gjerne at man skal frakte en psykisk syk fra et sted til et annet, det formelle målet. Det relasjonelle målet handler her om å ikke gi for mange dårlige konsekvenser for den det gjelder, slik den etiske fordring forteller oss. Miller, Blacker & Alexandra (2006) skriver følgende:

Officers can only be counted as good when they use their characteristic skills in the right way, and for the right ends. That is, morality is an *integral* part of police work. (s.22).

Et helhetsinntrykk som jeg sitter igjen med etter å ha lest boken til Lauveng, er at de gangene hun ble utsatt for tvang så forstod hun *hvorfor* tvang måtte bli brukt, men satte spørsmål ved *hvordan* utøvelsen var. Dette handler om respekten man viser ovenfor individet når man krenker deres autonomi. Krenkelsen kan lettere forstås og kanskje godtas hvis man forholder seg til de etiske kravene. Hun skriver om en hendelse hvor hun møtte to Politifolk etter å ha fått en psykisk anfall;

Vennlige korte ord: "reis deg opp, følg med bort til bilen, det er bra, ikke farlig, sett deg inn i bilen". Det kan virke som det gjør en liten forskjell, men i dette tilfelle var de vennlige beskjedene forskjellen mellom å gå bort i bilen og å bli dratt bort til bilen. De var forskjellen mellom mye fysisk makt og veldig lite fysisk makt. Og det var grunnlaget for å bygge opp en skjør liten tillit som gjorde det mye lettere å hankses med meg... (Lauveng, 2014, s. 124-125).

Lauveng sine fortellinger må allikevel ikke gjelde alle situasjoner, så enkelt er det ikke alltid. Under en transport i praksisåret forsøkte en suicidal pasient å ta etter tjenestevåpenet til en av mine veiledere, selv om vi fremsto som empatiske og respektfulle. Dette var således en uforutsigbar handling fra pasientens side og endte med at pasienten ble lagt i belter under transporten. Jeg fikk muligheten til å utveksle noen ord med pasienten på vei til institusjonen, hvor hun var klar på at hun kun ønsket ta sitt eget liv, ikke skade oss om hun hadde fått tak i våpenet. Dette kan si noe om at intensjonene ikke alltid trenger å være onde, men også hvor viktig det er å ikke glemme sikkerheten, som verner oss selv og i dette tilfellet også pasienten fra å ta sitt eget liv.

3. Avsluttende ord

Basert på problemstillingen så finnes det ingen fasitsvar på hvordan man til enhver tid kan oppfylle de yrkesetiske kravene. Verdier som empati, tålmodighet, respekt, forståelse og evnen til å reflektere er noe vi mennesker lærer i løpet livet og som etter hvert blir noe som former moralen vår. Polituniformen hjelper i hvert fall meg i å huske på disse verdiene, men det er utfordrende å finne balansen mellom forventningene samfunnet krever av oss og forventningene individet som blir utsatt for inngrepene krever. Jeg mener allikevel at en god etisk yrkesutøvelse, med de verdiene som jeg har redegjort for i denne oppgaven, er gode grunnprinsipper for Politiets samhandling med psykisk syke. Man kan imidlertid ikke alltid tilfredsstill alle behov når man må innfri alle forventningene som Politiet har. Man kan da slå fast at å være et ”godt” menneske blant mennesker, derfor er enda mer utfordrende for en Politibetjent, når forventningene er så store fra alle parter.

Kommunikasjon må praktiseres og erfares for å utvikle seg, men ofte handler det kun om de enkle tingene som å lytte, vise forståelse og respekt. Teknikker føler jeg noen ganger kan tilsløre selve poenget med kommunikasjon; å få noen til å åpne seg og prate med oss når de selv finner det vanskelig. Dette er ikke bare en gevinst når det gjelder politirelevant informasjon, men også for å få en relasjon med de menneskene som Politiet møter. Hvis man i det hele tatt skal se på kommunikasjon som en teknikk, så er det noe man burde prioritere å bruke før en eventuell maktanvendelsen.

Etter erfaring fra tidligere oppdrag, virker det som om at psykisk syke som har gjort noe galt, var av den oppfatning at det de gjorde var greit fordi han/hun handlet ut i fra deres virkelighet. Noen kan se troll og ulver eller høre stemmer som ber dem gjøre forferdelige ting. Vi kan oppfatte disse handlingene som forferdelige, mens personen selv kan se på disse som nødvendige i forhold til deres egen virkelighet (slik som personen med kniv gjør). Dette betyr imidlertid ikke at onde handlinger er moralsk akseptable fordi man er psykisk syk, men det må tas med i vurderingen om personen hadde onde hensikter eller ikke. Det å vise forståelse for handlingen, betyr ikke å akseptere den.

Betydningen av tillit, også fra individer som har falt utenfor samfunnet, er viktig i arbeidet for å få disse inn igjen i samfunnet. Man må kunne tre ut av uniformen og føle et samsvar med de menneskene man treffer. Det handler noen ganger om å fylle uniformen, ikke la uniformen

fylle en selv. Å møte et menneske uavhengig av det individet har gjort, men akkurat der og da tror jeg er viktig, fordi det gir individet en mulighet til å vise seg fra en annen side enn den vi forventer. Denne oppgaven er ikke ment som en kritikk av at norsk Politiet har liten tillit i samfunnet. Tvert imot ønsker oppgaven å vise viktigheten av å ha høy tillit. Politiet og staten har for øvrig generelt høy tillit blant borgerne i Norge, men den må allikevel bearbeides blant de som ikke opplever den samme tilliten (Statistisk sentralbyrå, 2016).

Det er forståelig at hensynet til sikkerhet kommer i konflikt med vår evne til å tenke relasjonsbyggende. Sikkerheten bidrar til å avverge skade og til og med død. Samtidig må den ikke fungere som en brems for vår samhandling med andre mennesker. Det handler om å finne balansen mellom sikkerhetshensynet og relasjonsbyggingen, noe den gylne middelveien kan hjelpe oss med. Det er individuelt fra tjenesteperson til tjenesteperson hva man oppfatter som trygge omgivelser. Det kommer an på erfaringer, evnen til å lese situasjoner og omstendighetene rundt.

Makten Politiet er blitt tildelt av samfunnet, krever et stort ansvar av oss. Den er noe Politiet har muligheten til å bruke når alle andre tiltak er forgjeves forsøkt eller ikke vil føre frem. Politiet bestemmer selv når den skal brukes, og må stå til ansvar for hvorfor den ble brukt. I de tilfellene makt må bli brukt, er det allikevel viktig å huske på hva inngrepene har å si ovenfor den som blir krenket, altså refleksjon over handlingene våre som etikken hjelper oss med.

Den etiske fordring handler om å bruke makten til noe godt. Det er ikke alltid slik at maktbruk bærer frukter til noe godt for absolutt alle, men noen ganger blir det slik fordi ansvaret Politiet har om å beskytte andre verdier, tyngder mer. Da er det vår oppgave å ikke misbruke, men også begrense maktens uheldige konsekvenser, som det relasjonelle møtet handler om. Oppdraget blir som oftest løst på en eller annen måte. Jeg tror imidlertid at det å gå hjem fra en vakt med en følelse av at man har løst det på en måte hvor hensynet til alle parter er blitt forsøkt gjort, gjør det å bære en uniform med høye forpliktelser, lettere.

Litteraturliste

- Bråten, O.A. (2011). *Håndbok i konflikthåndtering: forebygging av trakassering, trusler og vold*. Kristiansand: Høyskoleforlaget
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving for studenter* (5. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Edvinsen, K. (2012). *Grunnleggende verdier, moral og etikk – En innføring i etikk for ansatte i politi – og lensmannsetaten*. Høvik: Forlaget Vett & Viten.
- Egge, M. & Ganapathy, J. (2012). *Snakk om tillit!*. I Lagestad, P. (red), *Kommunikasjons og konflikthåndtering: Publikumsrettet arbeid i et politifaglig perspektiv* (s. 52-69). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Henriksen, J-O. & Vetlesen, A. J. (2006). *Nærhet og distanse: Grunnlag, verdier og etiske teorier i arbeid med mennesker* (3. utg). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hoel, L. (2013). *Politiarbeid i praksis: Politibetjentes erfaringer*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kvalnes, Ø. (2008). *Se Gorillaen!: Etikk i arbeidet* (2. utg.). Oslo Universitetsforlaget.
- Lauveng, A. (2014). *I morgen var jeg alltid en løve*. Oslo: Cappelen Damm.
- Lund, T.L. (2012). *Kommunikasjons som en relasjonell prosess*. I Lagestad, P. (red), *Kommunikasjons og konflikthåndtering: Publikumsrettet arbeid i et politifaglig perspektiv* (s. 263-275). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Magnusson, S. (2004). *Vitnepsykologi: pålitelighet og troverdighet i dagligliv og rettsal*. Oslo: Abstrakt forlag
- Miller, s., Blakler, J., & Alexandra, A. (2006). *Police Ethics*. Australia: Allen & Unwin.
- Politi-loven (1995). *Lov av 4. August 1995 nr. 53 om politiet*, sist endret ved lov 21. Juni 2013. Nr. 85 i kraft 1. Juli 201
- Politidirektoratet og Helsedirektoratet (2012). *Helsetjenestens og politiets ansvar for psykisk syke – Oppgaver og samarbeid*. (IS-5/2012). Oslo: Departementet. Hentet fra <https://helsedirektoratet.no/publikasjoner/helsetjenestens-og-politiets-ansvar-for-psykisk-syke-oppgaver-og-samarbeid>
- Politidirektoratet (2009). *Grunnleggende verdier, moral og etikk: En innføring i etikk for ansatte i politiet- og lensmannsetaten* (POD Publikasjon nr. 2009/09). Hentet fra https://www.politi.no/vedlegg/rapport/Vedlegg_200.pdf
- Ringheim, H.K. (2012). *Kommunikasjon med psykisk syke*. I Lagestad, P. (red), *Kommunikasjons og konflikthåndtering: Publikumsrettet arbeid i et politifaglig perspektiv* (s.112-138). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Risan, P. & Skoglund, T.H. (2013). *Psykologi i operativ tjeneste: Stress og psykiske lidelser*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Stenshol, K. (2012). "Konflikthåndtering i operativ politiarbeid". I Lagestad, P. (red), *Kommunikasjons og konflikthåndtering: Publikumsrettet arbeid i et politifaglig perspektiv*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Statistisk sentralbyrå (2016). *Tillit til politiske institusjoner: Nordmenn på tillitstoppen i Europa*. Fra 2002-2014. Foreløpige tall. Hentet fra <http://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/nordmenn-pa-tillitstoppen-i-europa>.

Svartdal, F. (2011). *Sosialpsykologi*. I: F. Svartdal (Red.), *Psykologi: En introduksjon*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Selvvalgt pensum

Henriksen, J-O. & Vetlesen, A. J. (2006). *Nærhet og distanse: Grunnlag, verdier og etiske teorier i arbeid med mennesker* (3. utg). Oslo: Gyldendal Akademisk. Pensum: Kap 5, 7, 13, 14 og 18 (45 s.)

Hoel, L. (2013). *Politiarbeid i praksis: Politibetjentes erfaringer*. Oslo: Universitetsforlaget. Pensum: Kap 1, 2 og 8 (62 s.)

Miller, s., Blakler, J., & Alexandra, A. (2006). *Police Ethics*. Australia: Allen & Unwin. Pensum: kap 2 (13 s.)

Lauveng, A. (2014). *I morgen var jeg alltid en løve*. Oslo: Cappelen Damm. Pensum: Hele boken (199 s.)

Lund, T.L. (2012). *Kommunikasjons som en relasjonell prosess*. I Lagestad, P. (red), *Kommunikasjons og konflikthåndtering: Publikumsrettet arbeid i et politifaglig perspektiv* (s. 263-275). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag. Pensum: Kap 12 (13 s.)

Politidirektoratet og Helsedirektoratet (2012). *Helsetjenestens og politiets ansvar for psykisk syke – Oppgaver og samarbeid*. (IS-5/2012). Oslo: Departementet. Hentet fra <https://helsedirektoratet.no/publikasjoner/helsetjenestens-og-politiets-ansvar-for-psykisk-syke-oppgaver-og-samarbeid>
Pensum: Hele dokumentet (10 s.)

Politidirektoratet (2009). *Grunnleggende verdier, moral og etikk: En innføring i etikk for ansatte i politiet- og lensmannsetaten* (POD Publikasjon nr. 2009/09). Hentet fra https://www.politi.no/vedlegg/rapport/Vedlegg_200.pdf
Pensum: Hele dokumentet (37 s.)

Totalt: 379 sider.